

... Lucie Víchová

DIVADLO, KTERÉ POMÁHÁ ŘÍKAT „STOP“

Jak se zachovat, když jste svědkem šikany? Co udělat, když víte o někom, kdo trpí psychickými problémy nebo poruchou příjmu potravy? Na tyto otázky nehledají odpovědi jen pedagogové, ale i herci ze souboru Divadla, který už osmnáct let přináší do škol formát divadla fórum.

V interaktivních představeních se z diváků stávají účastníci – vstupují do příběhu a zkouší změnit jeho vývoj. Nejde o pouhou prevenci, ale o prožitek, empatii a hledání řešení skrze vlastní jednání. Jak říká umělecká ředitelka souboru Jitka Rosenová, cílem není poučovat, ale otevírat dialog o tématech, kterými děti a dospívající skutečně žijí. Divadla odehraje desítky představení měsíčně a mezi školami už má své „stálé zákazníky“. Učitelé oceňují především sílu zážitku, která vede žáky k větší citlivosti vůči sobě i okolí. „Divadlo fórum má moc proměnit diváka v účastníka,“ shrnuje Rosenová. „A někdy stačí jen dovolit si říct stop.“

Foto archiv

Kdy jste se poprvé setkala s divadlem fórum nebo s divadlem utlačovaných? A co vás na té formě zaujalo?

Poprvé jsem se setkala s touto formou na DAMU, na magisterském studiu na Katedře dramatické výchovy, ale paradoxně ne přímo při studiu. Formát mezi nás přinesl náš spolužák Jakub Šebesta, který ho znal z Brna, ze sociální pedagogiky. Oslovil ho a chtěl to s námi zkusit. My jsme tuto formu potom na katedře studovali, ale dost teoreticky. Na Jakubův popud jsme si jako spolužáci řekli, že tenhle typ divadla zkusíme uvést do praxe. Tehdy jsem už pracovala jako zdravotní klaun, takže jsem měla zkušenost se sociálním divadlem. Vždycky jsem chtěla dělat divadlo se sociálním přesahem. Myslím si, že divadlo má veliký potenciál – mnohem větší než jen to, že na něj jdete, zatleskáte a vrátíte se domů.

Foto archiv

Divadlo fórum mě oslnilo tím, jak obrovský potenciál má.

Jak byste popsala divadlo fórum někomu, kdo vůbec neví, o co jde?

Jde v podstatě o interaktivní divadlo. Když to popisují lidem, kteří na něm jsou poprvé, říkám, že jsem Joker, tedy „moderátor“, vysvětluji, že ač jde o interaktivní divadlo, míru interaktivity si volí každý divák sám, podle toho, co dokáže a co je mu příjemné. Pro nás jako herce je ideální, když je interaktivita co největší, ale zůstává dobrovolná.

Program divadla fórum trvá v našem podání zhruba hodinu a půl. Máme dva hlavní cíle, principy. První je, že představení otevírá dialog s publikem – ten je pro mě zásadní. Říkám divákům, že jsme jim nepřišli radit do života ani je učit něco nového, ale otevřít téma a probrat ho s nimi. Ideálně tak, aby moudra a postřehy vycházely z nich samotných – aby si sami přišli na to, co může být pro jejich život použitelné.

Druhý princip spočívá v tom, že v určité fázi se diváci stávají součástí děje – vstupují na jeviště mezi herce, do složitých sociálních situací. Na vlastní kůži, ale v bezpečí role, zažívají „život nanečisto“. Zkoušejí se zachovat jinak než postava, která v dané situaci selhala, a hledají cestu z patologické situace. Těmto zásahům se říká intervence a na nich se staví hlavní dialog.

Divadlo fórum vždycky komunikuje nějaký problém – sociální, společenský, preventivní. V rámci prevence rizikového chování jde o témata jako šikana, kyberšikana, závislosti, poruchy příjmu potravy, první vztahy, sexualita či sebevražda. Program nejdříve otevírá téma, následuje krátká interaktivní část, při které se účastníci uvolní. Potom přichází představení, které trvá asi třicet minut a během kterého problém eskaluje až k tragickému konci. Ten je záměrný – aby diváci cítili nespravedlnost, byli rozhořčení, že to tak dopadlo.

Pak přichází Joker, „moderátor“, který s nimi rozebírá, co se stalo a co viděli. Ptáme se na tři zlaté otázky: Co jste viděli? Co hlavní hrdina chtěl? Proč to nedostal? Díky tomu zjistíme, o co postavě skutečně šlo, a můžeme s tím dál pracovat.

V další fázi hrajeme představení znovu – a diváci hledají okamžiky, kde se objevuje útlak nebo eskaluje problém. Mají možnost představení „stopnout“, pokud se cítí nepříjemně v tom, co se děje hlavní postavě. Pak s nimi rozebíráme, proč se v té chvíli tak cítili. Tohle *stop* je pro mě magické, protože učí děti a často i dospělé rozpoznat, kdy se cítí nepříjemně, a zastavit se i ve svém běžném životě.

Poté s účastníky probíráme, jak by se protagonista mohl zachovat jinak, aby si-

JITKA ROSENOVÁ

Umělecká ředitelka spolku Divadla, který přináší do škol interaktivní formát divadla fórum. Vystudovala speciální pedagogiku na UHK a dramatickou výchovu na DAMU, kde objevila propojení divadla a vzdělávání. Působí také jako zdravotní klaunka se zaměřením na dětskou psychiatrii a muzikoterapii. Ve své práci propojuje pedagogiku, divadlo a prevenci – učí děti i dospělé hledat nové způsoby komunikace a řešení konfliktů. Je maminkou tří dětí, které jí každý den připomínají, jak důležité je naslouchat, mít trpělivost a smysl pro humor.

tuaci zlepšil. V té chvíli může na pódium vstoupit kdokoli z diváků a zkusit si zahrát hlavní utlačovanou postavu. Následuje dialog o tom, co fungovalo a co se změnilo. Stavíme na tom dobrém – hledáme, na čem se dá stavět i v životě.

Jak se za dobu fungování Divadelty proměnila vaše tvorba? Je nějaké představení, které hrajete od začátku?

Ano, naše úplně první představení o šikaně hrajeme stále. A kromě toho, že jsme museli změnit nějaké reálie, kdy hlavní postava měla v ruce Bravičko a teď má mobil, jsme jinak na představení neměnili nic. Je to program použitelný pro děti všech věkových kategorií i pro pedagogy. Šikana je prostě základní problém pro jakoukoliv věkovou skupinu v jakémkoli prostředí.

Celkem máme asi sedmnáct představení, některá jsme museli trochu revitalizovat. Máme výhodu i v tom, že jsme stálý tým. S přibývajícimi zkušenostmi si tróufáme na těžší a těžší témata – do některých témat jako třeba sexting, sexuální výchova, sebevražda, která rezonují v představení Pozor, křehké!, jsme museli dozrát. Podobně to bylo s představením pro rodiče a děti v pubertě s názvem Slyšíš mě?, na které většinou chodí rodiče s dětmi – aby si děti něco uvědomily a často pak rodiče odchází s nápadem, co doma změnit. A čase jsme začali dělat i představení pro pedagogy, protože jsme si uvědomili, že čím zdravější bude jádro, tím lépe se bude v daném prostředí fungovat dětem.

Jak probíhá spolupráce se školami? Oslovují vás školy samy od sebe?

Školy se ozývají samy, máme mezi nimi i dlouholeté partnery, kteří si nás objednavají opakovaně. Tamní děti už formát znají a rychleji se zapojují. Účastníme se konferencí a propagujeme náš divadelní formát, ale většinou školy oslovují nás.

Hrajete pro všechny věkové kategorie?

Ano, od školek po střední školy. Párkrát jsme hráli i na vysoké škole. Pro školky máme pohádku pro menší děti a představení o emoční inteligenci pro předškoláky. Hrajeme představení pro první stupeň na trénink komunikačních dovedností a zdra-

Foto archiv

vého pohledu na vlastní emoce. Tam ještě nejde v plné míře divadlo fórum využít, ale i tak je to přínosné.

Pro teenagery máme například „Pět rad pro Bertu“ na téma poruchy příjmu potravy a úzkosti. Hrajeme pro druhý stupeň ZŠ i pro střední školy. Tam nabízíme v podstatě stejná představení, ale mění se moderování – jokerování. A pokaždé se po představení děti ptáme: „O čem to pro vás bylo?“ Přičemž to „pro vás“ je velmi důležité, protože každý v té situaci vidí něco jiného. Nedávno děti z deváté třídy viděly v představení o šikaně téma neutrální postavy, řešily, jak jít a říct: „Nechte toho!“.

Obecně se snažíme učit děti sebrat odvalu, vystoupit ze „zóny ticha“ a vyjádřit své pocity. Učit je proměnit „já nevím“ v „já si myslím...“, protože...“

Jak vznikají představení, kde berete inspiraci? Radíte se třeba i se školními metodiky?

Tím, že všichni členové týmu mají herecké i pedagogické vzdělání, jsme se školstvím hodně spojení. Dost z nás v začátcích ve školství i pracovalo, náš zakladatel Jakub Šebesta pracuje jako metodik prevence. Témata tedy ze začátku chodila od něj, od dalších kolegů-učitelů, nebo od našich věrných metodiků prevence ve školách, kde už nějakou dobu hrajeme. Ti nám přinášejí inspiraci doteď a řešíme s nimi třeba i to, jestli se nějaké z témat někam posunulo a je potřeba představení upravit.

Překvapí vás děti někdy neotřelým řešením situace v rámci představení? Říká se, že děti jsou nejnáročnější publikum...

Myslím, že to musíme dělat do té doby, dokud nás děti překvapují. Tak nám to dává smysl. Rádi se s nimi setkáváme a inspirujeme se od nich. Některé reakce se samozřejmě opakují, ale jsou chvíle, kdy jsme mile překvapení, jak děti reagují, jak přemýšlí a jak moc jsou inspirativní. I když se o dnešní generaci teenagerů mluví v souvislosti s křehkostí, s častějšími psychickými nemocemi a podobně, my se setkáváme s jejich velkou uvědomělostí a citlivostí.

Jak získáváte zpětnou vazbu?

Dostáváme občas krásné zpětné vazby. Jedna slečna si vyhledala mou kolegyni na Instagramu a napsala jí osobní zprávu, že jí naše představení změnilo pohled na život. Že objevuje osobních „stopek“ a toho, že už nebude tenhle svůj nepříjemný pocit přecházet, je pro ni velké téma a že to zkouší změnit.

Nedávno se nám také stalo, že nás v restauraci, kam jsme šli s kolegou na oběd, oslovila už dospělá slečna a říkala, že jsme kdysi hráli u nich v základní škole a že to bylo skvělé.

Vnímáme, že ve školách, na které se často vracíme, jsou děti otevřenější, komunikativnější a lépe pracují s emocemi. Myslím, že obzvlášť ve věku dospívání může u dětí dojít k určitému aha efektu. Když se na představení dívá ten, kdo něco podobného prožívá, a když jde sám do té výměny a vstupují na jeviště, ačkoli do té doby nikdy nezkusil se s nějakou nekomfortní situací poprat, je to skvělá zkušenost. Občas dětem na konci představení říkám, že hlavnímu hrdinovi pomohly ony, že to nebyla žádná pohádka. A že to v sobě mají a v tomhle věku, kdy se hledají, jim může tahle zkušenost pomoci najít směr.

Jak vám ve vaší práci pomáhá vzdělání ve speciální pedagogice, dramatické výchově a taky dlouholetá zkušenost zdravotní klaunky?

Všechno se to v mé práci hezky propojuje. Herec by měl být zároveň tak trochu psycholog, měl by porozumět odlišnostem. O tom je i speciální pedagogika. A dramatická výchova je o divadle ve vzdělávání. A když se to propojí dohromady, je to zázračný model. Tím, že pracuji i jako zdravotní klaun, musím umět děti rychle „přečíst“, což je další výhoda při hraní divadla fórum.

Divadlo nese tu fikci, to bezpečí, že je to „jen jako“. Všichni víme, že když děti vstupují do role, berou inspiraci ze svých prožitých situací a vzorců a hledají, co jim funguje. Ale pořád to dělají v bezpečí role. A moje velké přání je, aby si na to, co si najdou v té roli, vzpomněly, až budou podobnou situaci prožívat.

Foto archiv